

Dijkversterking Hoorn - Edam

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport

26 augustus 2008 / rapportnummer 2112-35

1. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier heeft het voornemen een dijkversterking uit te voeren aan de primaire waterkering tussen Hoorn en Edam. Geotechnisch onderzoek heeft uitgewezen dat van het 18,7 kilometer lange tracé van de waterkering over een lengte van 17,2 kilometer niet wordt voldaan aan de wettelijk gestelde eisen met betrekking tot veiligheid¹. Hiervoor dient een Dijkversterkingsplan² opgesteld te worden. Dit plan wordt ter goedkeuring voorgelegd aan Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland. Ter onderbouwing van de besluitvorming wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld.

De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het MER. Dat wil zeggen dat het MER onvoldoende basis biedt voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming, als de volgende informatie ontbreekt:

- Een heldere beschrijving van de ontwikkeling van de alternatieven, onderbouwd vanuit de doelstelling veiligheid en vanuit het zoveel mogelijk ontzien en waar mogelijk versterken van de landschappelijke, natuur- en cultuurhistorische waarden (LNC-waarden);
- Een heldere beschrijving van de tijdelijke en permanente gevolgen voor de (beschermd) LNC-waarden. Daarbij dient een integrale afweging tussen cultuurhistorische, landschappelijke en natuurwaarden plaats te vinden;
- Een goede en publiekshuisvriendelijke samenvatting, voorzien van overzichtelijk en 'leesbaar' kaartmateriaal.

2. PROBLEEMSTELLING, DOEL, BELEID EN BESLUITEN

2.1 Achtergrond, probleemstelling en doel

De probleem- en doelstelling van het plan zijn in de startnotitie expliciet verwoord. In de startnotitie staat vermeld, dat van de 17,2 kilometer waar een tekort aan veiligheid is geconstateerd, er over een lengte van ca. 16 kilometer sprake is van onvoldoende binnenwaartse macrostabiliteit. Bij het beschrijven van de principe-oplossingen echter, wordt in bijna alle secties waar de binnenwaartse stabiliteit onvoldoende is ook een substantiële kruinverhoging voorgesteld. De Commissie veronderstelt dat dit zijn oorsprong vindt in het bieden van garanties voor voldoende veiligheid voor de periode met een tijdhorizon van 50 jaar en het voldoende robuust zijn van het ontwerp. In het MER dient duidelijk te worden gemaakt wat het huidige tekort aan veiligheid is en welke tekorten aanwezig zijn bij een tijdhorizon van 50 jaar, rekening houdend met toekomstige ontwikkelingen en onzekerheden. Dit geldt met name voor het tekort aan kruinhoogte³.

In de startnotitie is aangegeven dat de voorkeur uitgaat naar traditionele duurzame grondoplossingen, waarbij de dijk aan de binnenzijde wordt ver-

¹ Deze normen zijn vastgesteld in de Wet op de waterkering en worden uitgedrukt in een kans op overschrijding van de hoogwaterstand waarop de dijken van het betreffende gebied zijn berekend. Dit traject maakt onderdeel uit van dijkkring 13 en heeft een gemiddelde overschrijdingskans van 1/10.000 per jaar en een toetspeil op het Marker- en IJsselmeer van 0,7 tot 0,8 m + NAP.

² Conform artikel 7 van de Wet op de waterkering.

³ Inspiraacties 2, 4, 6, 7, 11 en 12 gaan in op verhoging van de kruinhoogte.

sterkt. Pas als een oplossing in grond te veel waarden aantast, worden constructieve⁴ of innovatieve⁵ oplossingen in overweging genomen. Deze werkwijze werkt mogelijk beperkend voor het voldoen aan de tweede en derde doelstelling in de startnotitie, waarin ondermeer het versterken van ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden en het versterken van functies op en langs het dijktracé wordt genoemd. Hierop wordt verder ingegaan in paragraaf 3.2.

2.2 Beleidskader en besluiten

In hoofdstuk 7 van de startnotitie staat een opsomming van het belangrijkste kaderstellende beleid. In aanvulling hierop dient onder 'Rijksbeleid' meegenomen te worden:

- de Natuurbeschermingswet;
- de Monumentenwet 1988;
- het Besluit Speciale Beschermingszone Markermeer;
- de Wet bodembescherming;
- het Besluit bodemkwaliteit;
- Nationaal Bestuursakkoord Water.

Het onderstaande beleid is nog in ontwikkeling. Houd hier, waar relevant, rekening mee:

- Nota Waterveiligheid in de 21e eeuw (wordt ontwikkeld in 2008);
- Beleidskader IJsselmeer (wordt ontwikkeld in 2008).

Onder 'Provinciaal beleid' zijn aanvullend van belang:

- Noord-Holland Natuurlijk! Nota Natuurbeleid 2005;
- Plan van Aanpak Natura 2000 Noord-Holland;
- Natuurgebiedsplan Noord-Holland Midden.

2.3 Te nemen besluit(en)

De startnotitie geeft aan dat het MER wordt geschreven ten behoeve van een goedkeuringsbesluit van het Dijkversterkingsplan, ingevolge artikel 7 van de Wet op de waterkering. In de startnotitie staat tevens dat er onderzocht wordt of er wijziging van bestaande bestemmingsplannen nodig is. Geef in het MER, indien van toepassing, een volledig overzicht van de te wijzigen bestemmingsplannen en, met het oog op de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro), de werkwijze die hierbij wordt gehanteerd.

Geef in het MER tevens een volledig overzicht van de diverse vergunningen en ontheffingen die noodzakelijk zijn voor het uitvoeren van de werkzaamheden.

⁴ Het aanbrengen van een constructie in de dijk, zoals beschreven in de startnotitie.

⁵ Mixed in place, dijkvernageling en dijkdeuvels, zoals beschreven in de startnotitie.

3. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

3.1 Algemeen

De voorgenomen activiteit betreft het uitvoeren van verbeteringsmaatregelen aan het dijktraject tussen Hoorn en Edam, om de gewenste veiligheid te kunnen waarborgen.

Beschrijf de voorgenomen activiteit zo gedetailleerd als nodig is om een goede effectbeschrijving mogelijk te maken. Geef in het MER waar relevant inzicht in:

- de activiteiten die plaatsvinden in de realisatiefase (aanleg/inrichting) en de gebruiksfase (beheer, onderhoud en gebruik);
- de benodigde hoeveelheid zand, klei en andere materialen⁶, de gewenste of noodzakelijke samenstelling en de herkomst ervan, in verband met de effecten van de winning en het transport;
- de wijze van aanvoer en aanbrengen van de benodigde materialen;
- de fasering voor de verschillende activiteiten;
- de kwaliteit (zowel fysisch als chemisch) en de herkomst van de voor de dijkversterking te gebruiken grond. Maak hiervoor gebruik van een grondbalans.

Als de initiatiefnemer voor deze dijkversterking nieuwe ontgrondingen start, dienen de effecten in dit MER beschreven te worden.

3.2 Alternatieven

De startnotitie geeft een overzicht van oplossingsrichtingen en maakt per dijksectie een selectie van de te onderzoeken principe-oplossingen. De Commissie beveelt aan de mogelijke alternatieven waarde vrij te ontwikkelen vanuit de doelstellingen van het initiatief. Hiermee wordt bedoeld dat niet al op voorhand wordt gewerkt vanuit een voorkeursvolgorde, zoals genoemd op pagina 36 van de startnotitie. De Commissie beveelt aan om te inventariseren waar constructieve oplossingen en oplossingen door middel van grondverbetering de kans vergroten op het behoud en het versterken van ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden en andere functies op en langs het dijktracé.⁷ Alternatieven, die mede bestaan uit deze oplossingen, kunnen vervolgens als volwaardige alternatieven worden meegenomen in de effectbeoordeling.

Oplossingsrichtingen ter bescherming of ontwikkeling van ecologische waarden kunnen conflicteren met oplossingsrichtingen voor bescherming of versterking van cultuurhistorische waarden. Aanbevolen wordt om in situaties waarin dit het geval is, alternatieven te ontwikkelen vanuit het perspectief van beide aspecten, om vervolgens een integrale afweging te maken. Zo kan het in voorkomende gevallen de voorkeur genieten om bijvoorbeeld te kiezen voor een oplossing die (binnendijkse) cultuurhistorische waarden optimaal beschermt, maar gepaard gaat met een beperkte (acceptabele) aantasting van (buitendijkse) natuurwaarden.

⁶ Onder andere materialen wordt o.a. verstaan de stortsteen en de benodigde steenbezetting op het buitentalud.

⁷ Inspraakreactie 16 vraagt rekening te houden met cultuurhistorische, landschappelijke en archeologische waarden bij de ontwikkeling en vergelijking van alternatieven.

Verder vormt de schakeling tussen de oplossingen per sectie met die van voorgaande en opvolgende secties bij de alternatiefontwikkeling een belangrijk punt. Dit in verband met de grote (cultuur)historische waarde van het tracé van de dijk (provinciaal monument, de karakteristieke ruimtelijke structuur en de samenhang van de dijk).

Als er alternatieven zijn met significante gevolgen voor Natura 2000-gebieden speelt de Natuurbeschermingswet (Nbw) een belangrijke rol. Volgens de ADC-toets⁸ vallen dan automatisch alternatieven af, mits er alternatieven zijn die niet tot aantasting van Natura 2000-gebieden leiden. Hierop wordt verder ingegaan in paragraaf 4.3.

3.3 Meest milieuvriendelijk alternatief

Het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) moet:

- uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu, natuur en cultuurhistorie;
- binnen de competentie van de initiatiefnemer liggen.

Ga bij het ontwikkelen van het mma uit van de effecten van de alternatieven op de LNC-waarden en duurzaamheid⁹. De in de startnotitie voorgestelde prioritering van te beschermen of te ontwikkelen LNC-waarden, kan als vertrekpunt worden gebruikt om tot een keuze van het mma te komen.

De Commissie heeft ten aanzien van het mma de volgende suggesties:

- Besteed bij ecologie aandacht aan inrichting, afwerking en beheer, gericht op het vergroten van natuurwaarden en belevingswaarden, ook buiten de natuurgebieden.
- Besteed voor de dijk zelf aandacht aan de ontwikkeling van bloemrijke dijkvegetaties zoals die tot ca. 60 jaar geleden kenmerkend waren voor de dijken.¹⁰
- Besteed voor cultuurhistorie aandacht aan behoud door ontwikkeling van de (bouwtechnische geschiedenis van de) dijkstukken, waarbij ook 'versterking' van ensembles met andere waarden kan worden bereikt. Zo kan bijvoorbeeld voor het gedeelte van het dijktracé dat deel uitmaakt van de Westfriese Omringdijk¹¹ het terugplaatsen van Noordse steen prioriteit krijgen en kan de dijk een 'oud' profiel behouden bij Fort Edam als onderdeel van de Stelling van Amsterdam.

⁸ Dit houdt op grond van art. 19g en 19h van de Nbw respectievelijk in:

- A: zijn er Alternatieve oplossingen voor een project of handeling?
- D: zijn er Dwingende redenen van groot openbaar belang waarom het project toch gerealiseerd moet worden?
- C: welke Compenserende maatregelen zullen dan getroffen worden om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft?

⁹ Sluit hiertoe aan bij het kader op pagina 12 en 13 van de startnotitie.

¹⁰ Door Sykora en Van der Zee is onderzoek gedaan naar de erosiegevoeligheid van deze soorten- en bloemrijke dijkvegetaties, om na te gaan of deze de gebruikelijke soortenarme productieve graslandtypen kan vervangen zonder concessies te doen aan de stabiliteitscriteria voor de dijk. Daarbij is ook aandacht besteed aan het type beheer (begrazing met schapen of hooien).

¹¹ De Westfriese Omringdijk omringt de streek West-Friesland in de provincie Noord-Holland. Sectie 1 t/m 5 (dijkpaal 4 tot 74) van het te versterken dijktracé maakt hier onderdeel van uit.

3.4 Referentie

De Commissie sluit zich aan bij de definitie van de referentiesituatie in de startnotitie. Geef in het MER een helder overzicht van de autonome ontwikkelingen in het studiegebied en de milieueffecten.

4. **BESTAANDE MILIEUSITUATIE EN MILIEUGEVOLGEN**

4.1 Algemeen

De Commissie mist bij de omschrijving van de beoordeling van de effecten de toetsing aan het doelbereik. Dit geldt zowel voor de veiligheidsdoelstelling (hoe robuust/toekomstbestendig is de oplossing?) als voor de andere doelstellingen (welke kansen biedt het initiatief voor het versterken van LNC-waarden en het ontwikkelen van andere/nieuwe functies). Geef in het MER aan hoe de alternatieven aan deze doelstellingen getoetst worden.

De in de startnotitie gepresenteerde tabel met te onderzoeken aspecten en deelaspecten geeft een goed beeld van de te onderzoeken milieugevolgen. Met het oog op de waardering van milieugevolgen is het van belang dat de kwalitatief te beschrijven effecten zo veel mogelijk gerationaliseerd worden. Dat wil zeggen dat bij de beschrijving van de effecten steeds volgens eenzelfde stramen wordt gewerkt. Als basis voor een integrale afweging wordt aanbevolen de waardering van LNC-waarden af te leiden van objectieve criteria als (regionale of landelijke) zeldzaamheid, (regionale of landelijke) kenmerkendheid en vervangbaarheid. Per thema kunnen vier- of vijfdeelige schalen worden gebruikt zoals bijvoorbeeld: niet kenmerkend, weinig kenmerkend, kenmerkend, zeer kenmerkend.

4.2 Bodem en water

Besteed in het MER aandacht aan:

- de benodigde hoeveelheden grond, de herkomst en de kwaliteit ervan (fysisch en chemisch);
- grondverzet en de logistiek van grondaanvoer en eventueel hiervoor noodzakelijke depots;
- zettingen (inclusief klink) en optredende verschillen hierin zowel ter plaatse van de dijk als in de directe omgeving ervan. Dit inclusief de consequenties voor de aanleg(hoogte) van de dijk en de mogelijke gevolgen voor aanwezige bebouwing;
- de bestaande kwaliteit van de te vergraven grond en de invloed hiervan voor het gebruik, c.q. op de uiteindelijke bestemming;
- eventueel aanwezige lokale verontreinigingsbronnen die in het kader van de Wbb moeten worden aangepakt;
- de herbruikbaarheid van vrijkomende materialen, zoals de Noordse en Duitse stenen in trajecten waar deze steenbekleding als onvoldoende is beoordeeld.

4.3 Natuur

In de startnotitie staat een beschrijving van de natuurwaarden binnen het studiegebied. Geef in het MER een beschrijving van de beschermde natuurgebieden. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn:

- Duidelijke kaarten met begrenzing van de Natura 2000-gebieden, beschermde natuurmonumenten en de Ecologische Hoofdstructuur (EHS);
- Op grond van welke natuurwaarden gebieden zijn aangewezen als Natura 2000-gebied;
- De instandhoudingsdoelstellingen voor soorten (en habitats) waarvoor deze Natura 2000-gebieden zijn aangewezen en de staat van instandhouding waarin deze soorten (en habitats) verkeren;
- De natuurdoeltypen die zijn vastgelegd in vigerend beleid of worden nagestreefd.

Maak in het MER inzichtelijk welke maatregelen effecten kunnen hebben op de natuur. Hierbij kan gedacht worden aan het versterken van de dijklichamen door het aanbrengen van klei (taluds en bermen), het dempen van watergangen en het plaatsen van schermen in de dijk. Het MER moet daarnaast inzicht bieden in de gevolgen van grondwerkzaamheden, transport, tijdelijke opslag en herstel van cultuurhistorische elementen voor de te beschermen habitats en soorten binnen de natuurgebieden¹².

In een voortoets moet aannemelijk worden gemaakt of door de activiteiten al of niet de kans bestaat dat er significante gevolgen voor de Natura 2000-gebieden optreden. Indien niet met zekerheid uitgesloten kan worden dat de activiteiten significante gevolgen hebben voor de Natura 2000-gebieden geldt dat een passende beoordeling opgesteld moet worden. Daarbij moeten ook cumulatieve gevolgen van andere activiteiten worden betrokken, waaronder bestaand gebruik.

Als er sprake is van bestemmingsplanwijziging dient de passende beoordeling, indien van toepassing, onderdeel uit te maken van het MER.

Geef bij de beschrijving van de gevolgen voor alle alternatieven:

- een inschatting van de verandering in oppervlakte en kwaliteit van de te beschermen (habitats en) natuurdoeltypen binnen de Natura 2000 gebieden, de beschermde natuurmonumenten en de EHS;
- een inschatting van de verwachte veranderingen in de omvang en levensvatbaarheid van de populaties van te beschermen soorten in de Natura 2000 gebieden en overige EHS gebied. Leg voor de Natura 2000 gebieden daarbij het accent op soorten met een slechte of zeer slechte staat van instandhouding;
- de verwachte veranderingen in de populaties van overige beschermde en/of rode lijst soorten. Geadviseerd wordt in het MER ook de informatie op te nemen, die nodig is om een eventueel benodigde ontheffing aan te vragen van de minister van LNV op grond van artikel 75 van de Flora- en Faunawet. Motiveer ook op grond waarvan verondersteld wordt dat ontheffing verleend zal worden.

4.4 Landschap en cultuurhistorie

In de startnotitie staat een uitgebreide omschrijving van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

¹² Zoals op de kaart met natuurbeleid in bijlage 3 van de startnotitie is te zien, bevinden zich aan weerszijden van de dijk Natura 2000-gebieden.

Beschrijf in het MER de effecten van de maatregelen op de aangegeven waarden en de relaties tussen de waarden. Geef hiernaast ook op kaart en/of in beelden (bijvoorbeeld met fotomontages) aan welke veranderingen plaatsvinden, gezien vanuit verschillende gezichtspunten. Ga daarbij specifiek in op de beeld dragers en zichtlijnen van het landschap.

In tabel 6.1 van de startnotitie staat dat er geen effect wordt verwacht in de aanlegfase. Maak dit in het MER aannemelijk. Houdt daarbij rekening met (tijdelijke) beroering van de grond/het landschap bij bijvoorbeeld het verwijderen van de bouwvoor om een steunberm aan te leggen, de verlegging van sloten etc. Als blijkt dat er toch effecten worden verwacht, beschrijf deze dan zoveel mogelijk kwantitatief.

Als er sprake is van nieuwe ontgrondingen zoals bedoeld in paragraaf 3.1, dienen de effecten van deze ontgrondingen op het aspect landschap en cultuurhistorie beschreven te worden.

Ten aanzien van de archeologische waarden wordt opgemerkt dat ze grotendeels Laat-Middeleeuws zijn en in verband staan met de huidige stads- en dorpsstructuur. De Commissie beveelt aan om deze samenhang in de effectbeoordeling en afweging mee te nemen.

5. OVERIGE ASPECTEN

5.1 Kaartmateriaal

Verduidelijk het voornemen door, waar mogelijk, gebruik te maken van kaartmateriaal, foto's en artist impressions. Maak gebruik van recent kaartmateriaal met een duidelijke legenda en goed leesbare topografische namen.

5.2 Evaluatieprogramma

Besteed in het evaluatieprogramma aandacht aan herstel en de ontwikkeling van de dijkvegetaties.

In het geval er voor niet conventionele oplossingen wordt gekozen, zoals oplossingen d.m.v. grondverbetering, is het van belang de ontwikkeling van sterkteparameters in de tijd van het op deze wijze verbeterde grondmassief te monitoren.

5.3 Overige onderdelen

Voor de onderdelen "leemten in kennis" en "samenvatting van het MER" heeft de Commissie geen aanbevelingen naast de wettelijke voorschriften.

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Initiatiefnemer: Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

Bevoegd gezag: Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland

Besluit: Goedkeuring van het dijkversterkingplan conform de Wet op de Waterkering (Wwk)

Categorie Gewijzigd Besluit m.e.r. 1994: C12.2

Activiteit: Het versterken van de Markermeerdijk tussen Hoorn en Edam om te voldoen aan de wettelijke gestelde eisen met betrekking tot de veiligheid.

Betrokken documenten

De Commissie heeft de volgende documenten betrokken bij haar advisering:

- Startnotitie milieueffectrapportage Dijkversterking Hoorn – Edam, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, 13 mei 2008;
- Nota van uitgangspunten Dijkversterking Hoorn – Edam, Arcadis, 31 maart 2008;
- Dijkversterking Hoorn – Edam, resultaten advies groep, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, 3 juni 2008;
- Geotechnisch ontwerp startnotitie/MER dijkversterking Markermeerdijk Hoorn – Edam, Fugro, 1 april 2008;
- Overzicht locaties dijkversterking Hoorn-Edam, Arcadis, 20 juni 2008;
- Dijkversterking Hoorn – Edam, fotorapportage, Arcadis, 11 juni 2008.

De Commissie heeft kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen. Dit advies verwijst naar een reactie als die nieuwe inzichten naar voren brengt over specifieke lokale milieuomstandigheden of te onderzoeken alternatieven. Een overzicht van de ontvangen zienswijzen is opgenomen in bijlage 2.

Procedurele gegevens:

aankondiging start procedure in diverse regionale kranten: 2, 4 en 5 juni 2008

advies aanvraag: 27 mei 2008

ter inzage legging: 6 juni 2008 t/m 1 augustus 2008

richtlijnenadvies uitgebracht: 26 augustus 2008

Werkwijze Commissie bij richtlijnenadvies:

In dit advies geeft de Commissie aan welke onderwerpen naar haar mening behandeld dienen te worden in het MER en met welke diepgang. De Commissie neemt hierbij de startnotitie als uitgangspunt.

Samenstelling van de werkgroep:

Per project stelt de Commissie een werkgroep samen. De werkgroepsamenstelling bij het onderhavige project is als volgt:

dr. F.H. Everts

ir. J.H.J. van der Gun

dr. R.M. van Heeringen

drs. H.G. Ouwerkerk (voorzitter)

drs.ing. J.H. Tigelaar (werkgroepsecretaris)

BIJLAGE 2: Lijst van inspraakreacties en adviezen

1. S.N. Smit, Volendam
2. R. Brasser, Scharwoude
3. R. Drost mede namens de bewoners aan en directe omgeving van het Hoornse Hop, Hoorn
4. M. Kalsbeek-Erdelt, Scharwoude
5. Gemeente Hoorn, Hoorn
6. T. Hoeksma-Lebbin en L.D. Hoeksma, Scharwoude
7. T. Blok, Scharwoude
8. Maatschap S. en J. de Boer Beers, Warder
9. Maatschap S. en E. de Boer, Middelle
10. W. Boonstoppel, Hoorn
11. Familie C. Veerman, Warder
12. J. Sietses en H. Roelofsen, Hoorn
13. M.P. Boon, Scharwoude
14. G. en T. Kraal, Scharwoude
15. LTO Noord afdeling Groot Waterland, Broek in Waterland
16. Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, Amersfoort

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport Dijkversterking Hoorn - Edam

Geotechnisch onderzoek heeft uitgewezen dat van het 18,7 kilometer lange dijktracé tussen Hoorn en Edam aan het IJsselmeer, een lengte van 17,2 kilometer niet voldoet aan de wettelijk gestelde eisen met betrekking tot de veiligheid en daarom versterkt moet worden. Het voornemen richt zich primair op het verbeteren van de veiligheid, maar ook op het ontzien en waar mogelijk versterken van aanwezige waarden en functies op en langs het dijktracé. Voor de goedkeuring van het benodigde dijkversterkingsplan wordt de procedure voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) gevolgd.

ISBN: 978-90-421-2487-5